

Góp phần tìm hiểu chiến lược “trồng người” của Chủ tịch Hồ Chí Minh

ThS HOÀNG THỊ THU THUYẾT

Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật Công nghiệp; Email: thuyhtt@uneti.edu.vn

Tóm tắt: Chủ tịch Hồ Chí Minh, người anh hùng giải phóng dân tộc, Nhà văn hoá kiệt xuất của chúng ta đã đi xa, nhưng Người đã để lại những di sản vô cùng to lớn, quý giá cho dân tộc Việt Nam, trong đó có vấn đề mang tầm vóc thời đại, đó là chiến lược “trồng người”. Trong cuộc đời hoạt động cách mạng, đã có hàng trăm lần Người viết và nói về giáo dục - đào tạo, vì như Người quan niệm: “Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu”. Bài viết góp phần tìm hiểu về chiến lược “trồng người” của Chủ tịch Hồ Chí Minh để qua đó chúng ta có nhận thức đầy đủ hơn giá trị tư tưởng của người trong tình hình mới.

Từ khóa: Chiến lược “trồng người”; Hồ Chí Minh; tư tưởng.

1. Giáo dục - đào tạo là điều kiện tiên quyết, động lực trực tiếp của sự hưng thịnh đất nước

Hồ Chí Minh khẳng định: “Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa”⁽¹⁾, hay “bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”⁽²⁾, “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”⁽³⁾. Ngay sau thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám, từ buổi đầu xây dựng đất nước Hồ Chí Minh coi diệt giặc dốt là một nhiệm vụ cấp thiết của toàn Đảng, toàn dân. Giáo dục - đào tạo được Người xác định là nhiệm vụ quan trọng để đưa dân tộc ta tiến kịp ngang hàng với các dân tộc trên thế giới, dân trí là sức mạnh của một dân tộc, là tầm vóc, vị thế đất nước so với nhân loại. Theo Hồ Chí Minh nhiệm vụ “trồng người” là một chiến lược của cả dân tộc, là nhiệm vụ của toàn thể dân chúng nước Nam. Trong thư *Gửi nhi đồng xã Ba, Lào Cai*, Người viết: “...cháu nào chưa biết chữ quốc ngữ, phải học cho biết. Cháu nào biết rồi thì gắng giúp anh em chị em học cho biết”⁽⁴⁾.

Bởi muốn xây dựng một xã hội mới với một đời sống mới, phải nâng cao dân trí. Muốn vậy phát động toàn dân thi đua dạy và học. Trong 24 năm, với tư cách là Chủ tịch nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm đến giáo dục thế hệ trẻ. Trong thư gửi anh chị giáo viên, Người viết: “... Anh chị em là những người “vô danh anh hùng”. Tuy là vô danh nhưng rất hữu ích. Một phần tương lai của dân tộc nước nhà nằm trong sự cố gắng của anh chị em... Cái vinh dự đó thì tượng đồng, bia đá nào cũng không bằng”⁽⁵⁾.

Như vậy, chiến lược “trồng người” đã được Hồ Chí Minh phát động thực hiện trên tất cả mọi đối tượng đồng bào, từ bình dân đến trí thức, từ trẻ đến già, từ miền xuôi đến miền núi, của cả dân tộc.

Trong điều kiện hiện nay, việc tăng cường giảng dạy các môn khoa học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh chính là hình thành thế giới quan, phương pháp luận cách mạng, giúp cho người học thấm nhuần đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước, trung thành với con đường cách mạng vô sản mà Hồ Chí Minh và Đảng ta đã lựa chọn, chống lại những luận điệu phản động, tư tưởng dao động, hoài nghi về mục tiêu mà Đảng ta đã xác định.

2. Nhiệm vụ của thầy, cô giáo là rất nặng nề nhưng rất vẻ vang - giữ vai trò quyết định chất lượng giáo dục - đào tạo

Giáo dục - đào tạo là hoạt động dạy và học, là quan hệ thầy và trò. Đối với những người làm công tác giáo dục - đào tạo, các thầy cô giáo, Hồ Chí Minh đã từng dạy: “Chúng ta phải đào tạo ra những công dân tốt và cán bộ tốt cho nước nhà. Nhân dân, Đảng, Chính phủ giao các nhiệm vụ đào tạo thế hệ tương lai cho các cô, các chú. Đó là một trách nhiệm nặng nề, nhưng rất vẻ vang. Mong mọi người phải cố gắng làm tròn nhiệm vụ”⁽⁶⁾. Trách nhiệm nặng nề và vẻ vang của người thầy là: chăm lo dạy dỗ con em của nhân dân thành người công dân tốt, người lao động tốt, người chiến sĩ tốt, người cán bộ tốt của nước nhà.

Để hoàn thành vai trò người dìu dắt thế hệ trẻ, xứng đáng với lòng kính trọng, ngưỡng mộ của nhân dân, Hồ Chí Minh yêu cầu “Thầy cũng như trò, cán bộ cũng

như nhân viên, phải thật thà yêu nghề của mình. Có gì về vang hơn là nghề đào tạo những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản? Người thầy giáo tốt - thầy giáo xứng đáng là thầy giáo - là người về vang nhất⁽⁷⁾.

Để thật sự xứng đáng là người về vang nhất, Hồ Chí Minh cũng chỉ rõ người thầy giáo phải làm kiểu mẫu về mọi mặt, tư tưởng, đạo đức, lối làm việc để học sinh noi theo. Người thầy phải tự học thêm mãi thì mới làm được công việc dạy học của mình. Người giáo viên nào tự cho mình biết đủ cả rồi thì người đó dở nhất.

Suy ngẫm về những lời dạy của Hồ Chí Minh, đặc biệt là những giảng viên giảng dạy các môn khoa học Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh càng phải thường xuyên tự học tập, nghiên cứu, đào sâu suy nghĩ trước những vấn đề, những bài giảng làm sao để thu hút được người học, không được dừng lại ở những câu chữ trong kinh điển mà phải làm sống động nó, vận dụng được những ý tưởng, những nguyên lý của những bậc tiền tri vào trong cuộc sống hàng ngày.

Muốn có trò giỏi, trò chăm ngoan, trước hết phải có thầy giáo giỏi, có đạo đức, nhân cách tốt. Nhà nước, toàn xã hội quan tâm chăm lo đến phát triển giáo dục, đào tạo đội ngũ thầy, cô giáo. Đúng như văn kiện Đại hội VII của Đảng cộng sản Việt Nam khẳng định: “Cùng với khoa học và công nghệ, giáo dục và đào tạo phải được xem là quốc sách hàng đầu”⁽⁸⁾. Đầu tư cho giáo dục, đào tạo thể hiện sự quan tâm của Đảng và Nhà nước. Đầu tư cho giáo dục là đầu tư cho phát triển, cho tương lai dân tộc. Tiếp tục khẳng định vị trí, vai trò quan trọng của giáo dục và đào tạo, yêu cầu phải: “Xây dựng đồng bộ thể chế, chính sách để thực hiện có hiệu quả chủ trương giáo dục và đào tạo cùng với khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu, là động lực then chốt để phát triển đất nước”⁽⁹⁾.

3. Học đi đôi với hành, nhà trường gắn liền với xã hội, một tư tưởng lớn của Hồ Chí Minh trong chiến lược trồng người.

Theo Hồ Chí Minh, giáo dục phải liên hệ với cuộc sống đấu tranh của xã hội với lao động sản xuất, giáo dục gắn liền với thực tiễn sôi động của cuộc sống, giáo dục truyền thống cách mạng của dân tộc gắn liền với giáo dục gương người tốt việc tốt, lý luận gắn với thực tiễn lao động sản xuất, học đi đôi với hành. “Học để hành: học với hành phải đi đôi. Học mà không hành thì học vô ích. Hành mà không học thì hành không trôi

chảy”⁽¹⁰⁾. Về phương pháp giảng dạy, Hồ Chí Minh đã chỉ dẫn là phải “thiết thực chu đáo hơn tham nhiều”⁽¹¹⁾. Để thực hiện được yêu cầu thầy, cô giáo là người dẫn dắt, dạy bảo học sinh, sinh viên hiểu thấu đáo vấn đề, Người chỉ rõ phải “dạy tỉ mỉ” và đi từ tỉ mỉ đến khái quát. Có như vậy người học mới dễ hiểu, dễ nhớ và dễ vận dụng.

Theo quan niệm Hồ Chí Minh, dạy học nhằm mục đích cải tạo tư tưởng, dạy học “phải huấn và luyện. Huấn là dạy dỗ, luyện là rèn rũa cho sạch những vết xấu xa trong đầu óc. Ví dụ: Hiện nay, cán bộ ta có một khuyết điểm lớn là tự kiêu tự mãn. Phải đập cho tan khuyết điểm ấy đi. Nếu còn tự kiêu, tự mãn thì học biết nhiều chỉ thêm hại”⁽¹²⁾.

Giáo dục - đào tạo phải hình thành cho con người một thói quen suy nghĩ và hành động, “việc gì đó có lợi cho cách mạng... là làm hết. Không có việc gì sang việc gì hèn cả”⁽¹³⁾.

Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: trường đào tạo huấn luyện “như là người làm ra hàng. Các ngành công tác như là người tiêu thụ hàng... Làm ra hàng phải đúng với nhu cầu của người tiêu thụ”⁽¹⁴⁾. Đào tạo phải xuất phát từ yêu cầu của thực tiễn, của sự nghiệp cách mạng, là tiêu chuẩn của đánh giá, kiểm nghiệm sản phẩm của các nhà trường. Từ yêu cầu đó đòi hỏi các bộ môn ở các trường đại học phải nghiên cứu xây dựng lại chương trình, lựa chọn quy trình, phương pháp dạy học thích hợp để sản phẩm đào tạo ra đáp ứng được yêu cầu của thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong thời đại khoa học và công nghệ ngày nay.

4. Tự học một cách có hiệu quả theo tư tưởng Hồ Chí Minh

Trong dạy học nói chung, dạy học ở bậc đại học nói riêng, tự học là khâu quan trọng, có tính quyết định đến chất lượng đào tạo đại học. Chất lượng ở các trường đại học lớn trên thế giới khác nhau do nhiều yếu tố nhưng trong đó có sự khác nhau bởi ý thức tự học. Cốt lõi của học tập ở bậc đại học là việc tự học.

Hồ Chí Minh có tư tưởng lớn và hiện đại về phương pháp học tập, đặc biệt là vấn đề “tự động học tập”. Đây là cống hiến to lớn và quý giá của Người vào kho tàng lý luận dạy học của chúng ta. Là người giảng viên đại học chúng ta phải biết tìm hiểu vận dụng và góp phần làm phong phú hơn về vấn đề này trong cuộc sống của thầy và trò trong thời đại công nghệ thông tin và kinh tế trí thức.

Để có thái độ tự học đúng đắn, nghiêm túc cần phải xác định rõ các bước cụ thể, mà Hồ Chí Minh là tấm gương sáng về ý chí tự học, tự rèn luyện mà Người Việt Nam chúng ta phải học tập noi theo:

Thứ nhất, trong hoạt động học tập, cũng như trong hoạt động thực tiễn, cần xác định mục đích học tập (học làm gì, học như thế nào, học cái gì, học cho ai...) trên cơ sở đó xây dựng động cơ học tập. Trong lời khuyên đối với một người tự học, việc xác định đúng đắn mục đích tự học được Người nhắc đến đầu tiên: Phải nâng cao và hướng dẫn việc tự học: “phải biết tự học tập”. Muốn vậy, “phải hiểu rõ mấy điều” “Học để làm gì? Học để sửa chữa tư tưởng ... Học để tu dưỡng đạo đức cách mạng ... Học để tin tưởng... học để hành”⁽¹⁵⁾.

Trong lần đến thăm và nói chuyện với thanh niên, học sinh trường trung học Nguyễn Trãi, Chu Văn An và Trưng Vương, Hà Nội ngày 18.12.1954, Bác Hồ đã xác định mục đích, động cơ của việc học tập đối với thanh niên “Nhiệm vụ chính của thanh niên học sinh là học. Dưới chế độ thực dân phong kiến, mục đích đi học là cốt được mảnh bằng để làm ông thông, ông phán, lĩnh lương nhiều, ăn ngon, mặc đẹp. Thế thôi, số phận dân tộc thế nào, tình hình thế giới biến đổi thế nào, không hay, không biết gì hết.

Mục đích giáo dục nô lệ của thực dân phong kiến chỉ để đào tạo ra những trí thức nô lệ để hầu hạ chúng. “Ngày nay, ta đã được độc lập, tự do, thanh niên mới thật là *người chủ tương lai của nước nhà*. Muốn xứng đáng vai trò người chủ, thì phải học tập... Học để phụng sự ai? Để phụng sự Tổ quốc, phụng sự nhân dân, làm cho dân giàu, nước mạnh, tức là để làm tròn nhiệm vụ *người chủ* của nước nhà”⁽¹⁶⁾.

Người luôn luôn xác định rõ vai trò của học tập đối với mọi người cách mạng: “Chúng ta phải học và hoạt động cách mạng suốt đời. Còn sống thì còn phải học, còn phải hoạt động cách mạng. Đây là yêu cầu bắt buộc đối với người cán bộ cách mạng, là cách tốt nhất để nâng cao trình độ hiểu biết, đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của cách mạng. Người cho rằng: Học hỏi là một việc phải tiếp tục suốt đời, không ai có thể tự cho mình là đã biết đủ rồi, biết hết rồi. Theo Người, muốn “học suốt đời” thì phải tự học. Khi chỉ thị về cách học tập trong việc huấn luyện cán bộ. Người đã nói: “Lấy tự học làm cốt. Có thảo luận và chỉ đạo giúp vào”⁽¹⁷⁾.

Thứ hai, cuộc đời của lãnh tụ Hồ Chí Minh là một tấm gương sáng về tự học, Người luôn tự xác định cho

mình mục đích học tập đúng đắn với động cơ trong sáng. Người tự học với ý nguyện cao cả là tìm ra con đường đấu tranh cứu nước, cứu dân, làm cho dân tộc độc lập, nhân dân được tự do, ấm no, hạnh phúc.

Theo Hồ Chí Minh, việc xác định đúng mục đích và xây dựng động cơ học tập không chỉ là vấn đề của học tập mà đó là vấn đề đạo đức, nhân cách của người học, điều đó quyết định hiệu quả của tự học. Quá trình tự học của lãnh tụ Hồ Chí Minh luôn gắn với quá trình hoạt động cách mạng của Người.

Vừa học tập, vừa lao động, vừa hoạt động cách mạng đòi hỏi phải có kế hoạch chặt chẽ và ý chí quyết tâm thực hiện kế hoạch. Tấm gương tự học của Người là tấm gương tự học với tinh thần bền bỉ, nhẫn nại. Người đã từng khuyên: “Phải tự nguyện, tự giác, xem công tác học tập cũng là nhiệm vụ mà người cán bộ cách mạng phải hoàn thành kế hoạch học tập, nâng cao tinh thần chịu khó, cố gắng không lùi bước trước bất kỳ khó khăn nào trong việc học tập”⁽¹⁸⁾.

Như vậy, theo Hồ Chí Minh người thầy chính là người tạo điều kiện, giúp đỡ để người học xây dựng kế hoạch và ý thức tự học. Do đó, phương pháp giảng dạy cần chú ý nêu vấn đề, tạo ham muốn và say mê nghiên cứu học tập ở người học, tránh lối dạy học nhồi nhét, học vẹt hay kinh viện.

Thứ ba, nhờ tự học, sự cố gắng kiên trì và với đầu óc thông minh mẫn cảm, Người đã trang bị cho mình vốn trí thức cách mạng phong phú. Nhờ vốn trí thức phong phú mà khi bắt gặp Luận cương của Lênin, Người đã tiếp thu “tự nhiên như dòng sông chảy ra biển cả, như cây nở hoa kết trái dưới ánh nắng mặt trời”, xác định con đường cách mạng đúng đắn, con đường cách mạng vô sản.

Thứ tư, trong quá trình hoạt động cách mạng, Hồ Chí Minh không những đã triệt để tận dụng những tổ chức, những hoạt động có sẵn trong xã hội như: thư viện, câu lạc bộ, sách báo, các buổi hội thảo, bảo tàng..., mà Người còn tự mình tạo ra những hình thức học tập mới sinh động và bổ ích như: tranh thủ sự giúp đỡ, sự hướng dẫn của người khác, học qua giao tiếp, trong công tác vận động quần chúng mà Người gọi là “học nhân dân”. Theo Người đây là trường học thực tế sôi động, là nơi để thực hành điều đã học. Người chỉ rõ: “Học ở đâu? Học ở trường, học ở sách vở, học lẫn nhau và học nhân dân không học nhân dân là một thiếu sót rất lớn”⁽¹⁹⁾. Trong quá trình hoạt động cách mạng,

Người đã học nhân dân rất nhiều. Để đi đến Pháp tìm đường cứu nước, Bác đã đặt cho mình kế hoạch học tập rèn luyện tiếng Pháp, học ở những người thủy thủ, những người giúp việc trên tàu Latutsotrevin. Những từ mới Người viết vào một mảnh giấy, dán vào chỗ hay để ý nhất, có khi viết vào cánh tay để trong lúc làm việc vẫn học được. Lại cả khi đi đường Người cũng nhắm bài học. Ban đêm, khi chưa ngủ, Người lấy tay viết mò xuống chân những chữ khó cho kỳ nhớ mới thôi, và thế là đã học thêm vài từ mới nữa.

Thứ năm, trong tự học, Người có một nguyên tắc là; học đến đâu luyện tập và thực hành đến đó và thông qua hành để tự học, tự kiểm tra, củng cố kiến thức đã học.

5. Giáo dục phải toàn diện, học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân.

Theo Hồ Chí Minh, sự nghiệp, giáo dục đào tạo dưới mái trường xã hội chủ nghĩa phải chăm lo giáo dục toàn diện cả đức, trí, thể, mỹ nhằm đào tạo, bồi dưỡng thế hệ trẻ - người chủ tương lai của nước nhà. Sau khi miền Bắc nước ta được hòa bình lập lại, trong thư gửi giáo viên, học sinh, cán bộ, thanh niên nhi đồng. Người căn dặn: “Trường học của chúng ta là trường học của chế độ dân chủ nhân dân, nhằm mục đích đào tạo những công dân và cán bộ tốt, những người chủ tương lai của nước nhà... Và cần xây dựng tư tưởng: dạy và học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Nhà trường phải gắn liền với thực tế của nước nhà với đời sống của nhân dân”⁽²⁰⁾.

Vận dụng những lời dạy của chủ tịch Hồ Chí Minh trong giảng dạy lý luận Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, chính là giúp cho người học học tập để tin tưởng vào Đảng, nhân dân, sự nghiệp cách mạng. Có tin tưởng thì lúc thi hành chức năng, nhiệm vụ của người cán bộ, công chức mới vững chắc, mới nhiệt tình và dám hy sinh lợi ích riêng vì lợi ích chung của xã hội, của dân tộc. Đó là điều mà người thầy phải thật sự trăn trở trong cơ chế thị trường ngày nay.

Sự nghiệp đổi mới dưới sự lãnh đạo của Đảng và ánh sáng tư tưởng Hồ Chí Minh của đất nước ta đã đi qua chặng đường 36 năm, chúng ta đã giành được những to lớn về kinh tế, chính trị, văn hóa xã hội, vị thế của Việt Nam không ngừng được nâng cao trên trường quốc tế, đời sống của nhân dân từng bước được cải thiện; độc lập chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ quốc gia được giữ vững; hơn 90 triệu người Việt Nam cả

trong nước và kiều bào ta ở nước ngoài đoàn kết một lòng chung sức xây dựng đất nước. Đó là những giá trị vật chất và tinh thần để chúng ta dâng lên Người, đồng thời là minh chứng thành quả cách mạng mà toàn Đảng, toàn Dân và toàn Quân ta thực hiện Di chúc ý nguyện của Người. Tuy nhiên tiềm lực của chúng ta còn rất lớn, đặc biệt trong giai đoạn hiện nay, trước yêu cầu của sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước đòi hỏi Đảng, Nhà nước, Chính phủ và Nhân dân ta phải tiếp tục có chiến lược trồng người đào tạo bồi dưỡng thế hệ trẻ đủ đức, đủ tài ngang tầm với yêu cầu xây dựng và bảo vệ đất nước trong thời kỳ mới. Đó là trách nhiệm nặng nề nhưng rất vẻ vang.

Đối với mỗi người chúng ta, hễ là con dân Đất Việt, dù ở đâu, làm công việc gì, không phân biệt trẻ già, trai gái, dân tộc, tôn giáo, địa vị... đều thấm nhuần tư tưởng Hồ Chí Minh, trong đó “*chiến lược trồng người*” là một nội dung cốt lõi để chúng ta học tập và vận dụng vào thực tiễn nhằm không ngừng hoàn thiện mình cả về nhân cách, trí tuệ, đạo đức và lối sống để phấn đấu trở thành con người “*vừa hồng vừa chuyên*”. Bằng tất cả tấm lòng của mình, chúng con xin kính dâng lên Người sự thành kính và biết ơn - nhân kỷ niệm 132 năm ngày sinh nhật Người./.

(1) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. CTQG, Hà Nội, T.13, tr. 66.

(2) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.15, tr.612.

(3), (6) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.11, tr.528, 528.

(4), (5) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.4, tr.503, 556.

(7) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.14, tr.402.

(8) Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ năm 2011

(9) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, T.I, Nxb. CTQG - Sự Thật, Hà Nội, tr.136.

(10), (11), (12), (13), (14) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.6, tr.361, 357.

(15) Hồ Chí Minh về vấn đề giáo dục, Nxb. Giáo dục, Hà Nội, 1997, tr.7.

(16) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.7, tr. 398 -399.

(17) Nguyễn Cảnh Toàn, *Bác Hồ - Một tấm gương học tập vĩ đại*, Tập san Thông tin Khoa học sư phạm, Viện Nghiên cứu sư phạm, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, số 03, 2003, tr.5.

(18) Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, T.8, tr.492, 495, 497, 499.

(19) Lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Hội nghị toàn quốc lần thứ nhất về công tác huấn luyện và học tập năm 1950.

(20) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, *Sđd*, T.8, tr.80-81.